

UPACARA TRADHISI SLAMETAN PATANGPUH DINTEN SEDANIPUN TIYANG WONTEN ING DHUSUN MANGUNAN DESA MANGUNAN KECAMATAN DLINGO KABUPATEN BANTUL

THE TRADITION CEREMONY OF THE HOLOCAUSTFORTY DAYS A PERSON'S DEATH IN SOLID MANGUNAN, VILLAGE MANGUNAN, DISTRICTS DLINGO, DISTRICT BANTUL

Dening: Anik Wulandari, Program Studi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa Dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta, anikw2201@gmail.com

Sarining Panaliten

Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken tradhisi slametan patangpuh dinten sedanipun tiyang kalebet: prosesi upacara, sajen saha makna simbolik-ipun, saha paedahipun dhateng masarakat. Panaliten menika ngginakaken metode panaliten kualitatif deskriptif. Data dipunkempalakan kanthi migunakaken *observasi berperan serta*, *wawancara mendalam* saha *dokumentasi*. Caranipun nganalisis data ngginakaken teknik analisis data *induktif*, ingkang dipunsahaken datanipun lumantar *triangulasi sumber* saha *triangulasi metode*. Asiling panaliten menika nedahaken bilih: (1) prosesi lampahing upacara tradhisi slametan patangpuh dinten sedanipun tiyang menika dipunperang dados tigang lampahan inggih menika: a) masrahaken sajen wonten peturon, b) ziarah wonten makam, c) yasinan saha tahlil, (2) sajen saha makna simbolik sajen ingkang dipunginakaken menika ngandharaken kangge nyuwunaken ampunan utawi pangapunten dhateng tiyang ingkang sampun seda supados piningan papan ingkang sekeca wonten ing alam kubur, (3) paedahipun menika wonten sekawan: a) paedah religi, b) paedah sarana shodaqoh, c) paedah sosial, d) paedah nglestantunaken budaya.

Pamijining tembung: tradhisi, slametan patangpuh, sedaning tiyang, makna simbolik sajen.

Abstract

This research was aimed to describe origins of of the tradition ceremony of the holocaustforty days a person's death, this study has the purpose to discuss the process of running salvation, sajen and symbolic sajen meaning, the benefits of the tradition for its supporting community. This research has a purpose for knowing process ceremony. This study used qualitative research methods. How to collect research data using participant observation and in depth interview. This research equipment is book, photo camera, and voice recorder. How to analyze data used is inductive data analysis technique. How to validate data by means of triangulation of sources and methods. This research produces of the 1) process is divided into three namely a) surrendering offerings on the bed, b) eating pilgrimage, c) yasinan and tahlil. 2) The symbolic meaning of offerings as a flavor of gratitude, to apologize the deceased to be given place in the grave. 3) The benefits of the tradition ceremony of the death of the people divided into four ie a) religion benefits, b) benefits means shodaqoh, c) social benefits d) the benefits of preserving the culture.

Keywords: the death of person, symbolic meaning sajen

PURWAKA

Masarakat Jawi gadhah maneka warni kabudayan ingkang taksih dipunlestantunaken dumugi samenika. Masarakat Jawi menika sampun dangu anggenipun ngawontenaken acara-acara ingkang gayut kaliyan kabudayan.

Maneka warnipun kabudayan antawisipun kesenian, upacara tradhisi, sistem kapitadosan masarakat, lan sapanunggalanipun. Masarakat Jawi taksih asring ngawontenaken acara-acara ingkang wonten gayutipun kaliyan kabudayan

kadosta upacara tradhisi. Upacara tradhisi inggih menika salah satunggaling kegiatan wonten pagesangan masarakat ingkang dipunsengkuyung dening warga masarakat ingkang ancasipun kangge nyuwun kawilujengan saking Gusti Inggang Maha Kuwaos. Upacara tradhisi arupa adatipun tiyang rumiyin dumugi sakmenika minangka warisan turun-temurun ingkang ndadosaken upacara tradhisi jumbuh kaliyan aturan tartamtu satemah ndadosaken kabudayan (Soepanto, 1992 : 12).

Salah satunggaling upacara ingkang taksih lumampah dumugi samenika inggih menika upacara tradhisi slametan sedanipun tiyang (*kematian*). Tradhisi slametan menika minangka salah satunggaling cara masarakat kangge nyekapi kabetahan spiritual. Prosesi lampahing upacara menika tamtunipun nggadhahi makna sarta nilai ingkang dipundadosaken pitedhah wonten ing pagesangan. Slametan inggih menika ajaran saking tiyang jawi ancasipun kangge mengeti arwahipun leluhur saha kangge nylametaken tiyang ingkang sampun seda. Slametan menika wujud pemujaan dhateng arwah utawi roh tiyang ingkang sampun seda ancasipun supados pikantuk papan ingkang sekeca.

Adhedhasar underaning prakawis wonten ing nginggil, prakawis wonten ing panaliten menika kedah dipunwatesi, inggih watesaning prakawis katata kados ing ngandhap menika.

1. Prosesi Lampahing Upacara Trdhisi Slametan Patangpuluh Dinten Sedanipun Tiyang wonten ing Dhusun Mangunan Desa

Mangunan Kecamatan Dlingo Kabupaten Bantul.

2. Sajen saha makna simbolik sajen ingkang dipunginakaken wonten Upacara Trdhisi Slametan Patangpuluh Dinten Sedanipun Tiyang wonten ing Dhusun Mangunan Desa Mangunan Kecamatan Dlingo Kabupaten Bantul.

3. Paedahipun saking Upacara Trdhisi Slametan Patangpuluh Dinten Sedanipun Tiyang wonten ing Dhusun Mangunan Desa Mangunan Kecamatan Dlingo Kabupaten Bantul.

Wonten ing panaliten menika naliti bab tradhisi slametan patangpuluh dinten sedanipun tiyang. Miturut (Soerjana Soekanto, 1987: 13). Tradhisi minangka warisan leluhur, ingkang ngasilaken tindak-tanduk ingkang sami utawi ajeg wonten masyarakat, sedaya kegiatan ingkang dipunlampahi dening masarakat minangka tetilaran ingkang turun-temurun dipuntindakan dening masarakat ingkang nyengkuyung kangge pados kawilujengan.

Miturut (Koentjaraningrat, 1974: 268-269). Slametan inggih menika kangge paring pakurmatan dhateng arwah tiyang ingkang sampun seda, menawi sadangunipun patangpuluh dinten tiyang ingkang seda arwahipun wiwit medal saking pekarangan ingkang tumuju dhateng alam kubur. Ancasipun slametan minangka paring donga dhateng tiyang ingkang seda. Roh tiyang ingkang seda menawi dipunrumat kanthi sae saged paring berkah ananging menawi boten dipunrumat saged ngganggu tiyang. Miturut (Endraswara, 171:

2006). Simbol tegesipun tandha utawi titikan ingkang nedahaken satunggaling bab dhateng tiyang. Tiyang gesang wonten ing alam donya menika ngginakaken *simbol* ingkang wonten gayutanipun kaliyan gesang ing padintenan. *Simbol* dipunginakaken masyarakat Jawi kangge sarana ngandharaken satunggaling prakawis, ingkang dipuntindhakaken para warga mangretosi menapa ingkang dipunkajengaken saking *simbol* menika.

CARA PANALITEN

Panaliten Upacara Trdhisi Slametan Patangpuh Dinten Sedanipun Tiyang wonten ing Dhusun Mangunan Desa Mangunan Kecamatan Dlingo Kabupaten Bantul menika kalebet jinising panaliten *kualitatif*. Jumbuh kaliyan andharan ing nginggil panaliten *kualitatif* inggih menika salah satunggaling panaliten ingkang ngandharaken prastawa ing lapangan. Panaliti nindakaken panaliten langsung dhateng papan panaliten supados saged ngasilaken data *deskriptif* ingkang ngandharaken data sinerat utawi lisan ingkang saking asiling *wawancara* saha *observasi* langsung wonten ing papan panaliten ingkang dipunteliti supados pikantuk gambaran kados ta prosesi, makna simbolik saking ubarampe, saha paedahipun saking adicara slametan menika. Dados wonten ing panaliten menika anggenipun ngempalaken data dipunpendhet langsung saking lapangan.

Setting Panaliten

Upacara Trdhisi Slametan Patangpuluh Dinten Sedanipun Tiyang wonten ing Dhusun Mangunan Desa Mangunan Kecamatan Dlingo

Kabupaten Bantul dipuntindhakaken wonten ing dhusun Mangunan RT 12 dinten jumuah wage surya kaping 6 wulan Oktober 2017 wonten dalemipun bapak Sumarjo saha makam suci mangunan.

Data lan Sumber Data

Data panaliten inggih menika tetembungan ingkang dipunpanggihaken saking asiling wawancara kaliyan *informan*. Inggih menika saking *setting* panaliten ingkang dipunamati, *latar belakang sosial* ingkang dipunteliti, *pelaku kegiatan* ingkang dipunteliti saha *materi* ingkang dipunginaaken wonten kegiatan kasebat. Pelaku tradisi dipundadosaken subjek amargi pelaku tradisi kagolong tiyang ingkang ndherek lampahipun upacara satemah mangertos ngengingi bab tradhisi kadosta prosesi lampahing acara, sajen ingkang dipunginaaken saha mangertos maknanipun.

Sumber data wonten ing panaliten menika *informan*. *Informan* inggih menika priyantun ingkang kagungan seserepan utawi kawruh ingkang mangertos saestu kaliyan bab ingkang badhe dipunteliti supados panaliten pikantuk data ingkang leres. Wonten panaliten menika ingkang dados sumber data panaliten inggih menika mbah kaum, sesepuh dhusun Mangunan, warga masarakat Mangunan, saha kaluwarga utawi sedherek ingkang kagungan damel.

Caranipun Ngempalaken Data

Cara ngempalaken data wonten ing panaliten menika ngginakaken *obsevasi berperanserta*, *wawancara mendalam*, saha *dokumentasi*. Kanthi panjangka supados

datanipun langkung kathah saha jangkep. *Obsevasi berperanserta, wawancara mendalam, saha dokumentasi* badhe dipunandharaken wonten ing ngandhap menika.

1. *Observasi berperanserta* inggih menika panaliti ngamati saha ndherek langsung wonten ing salebeting kegiatan ingkang dipunteliti.
2. *Wawancara mendalam* inggih menika *teknik pangempalan* data ingkang dipunginakaken kangge ngempalaken katrangan lisan saking pawicantenan kaliyan informan, kanthi cara ngajengaken pitakenan ingkang wonten gayutipun kaliyan panaliten.
3. *Dokumentasi* inggih menika bahan awujud gambar ingkang saged dipunginaaken kangge olah data supados saged ngiyataken data ingkang sampun wonten.

Pirantining Panaliten

1. Buku kangge nyatet saha nyerat pengamatan inggih menapa kemawon ingkang gayutipun kaliyan panaliten.
2. *Kamera Foto*, ingkang ginanipun kangge mundhut gambar.
3. *Voice Recorder*, kangge ngrekam suwanten anggenipun wawancara kaliyan para informan supados menapa ingkang dipunandharaken narasumber gampil anggenipun nyerat.
4. *Laptop* ingkang ginanipun kangge ngolah data sasampunipun nglampahi panaliten.

Caranipun Ngalalisis Data

Caranipun nganalisis data ingkang dipunginakaken wonten tradhisi slametan inggih menika analisis induktif. Analisis induktif dipunginakaken kangge nganalisis data ingkang sampun dipunfokusaken ing panaliten. Analisis data menika nggadhahi ancas supados informasi ingkang mlebet langkung cetha, kanthi proses *unitisasi* saha dipunlajengaken *kategorisasi*. *Unitisasi* inggih menika data mentah dipuntransformasiaken kanthi *sistematis* dipunperang dados *unit-unit*. *Kategorisasi* inggih menika upiya ngelompokaken miturut kelompokipun supados langkung cetha antawisipun bab setunggal saha setunggalipun.

Caranipun Ngesahaken Data

Keabsahan Data menika kangge ngecek leres menapa boten data saking panaliten. Kangge ngecek menika ngginakaken teknik *triangulasi*. *Teknik triangulasi* inggih menika ngempalaken data saking mapinten-pinten narasumber, ingkang nedahaken informasi ingkang sami utawi menapa kemawon ingkang saged dipundadosaken tandhingan kaliyan data panaliten. *Triangulasi* ingkang dipunginaaken wonten panaliten upacara tradhisi slametan inggih menika *triangulasi sumber* saha *triangulasi metode*.

Triangulasi sumber inggih menika mawi nyuwun andharan utawi ngempalaken data panaliten saking kathah *informan*. Data *wawancara* saking *informan* setunggal saha satunggalipun dipuntandhingaken kaleresanipun. *Triangulasi metode* inggih menika ngecek data satunggal saha satunggalipun. Wondene kanthi

njumbuhaken asiling *observasi berperanserta*, *wawancara* kaliyan *narasumber* saha asiling dokumentasi.

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

Papan ingkang dipunginaaken kangge Slametan patangpuluh dinten inggih menika RT 12 dalemipun Bapak Sumarjo. Prosesi upacara tradhisi slametan dipuntindakaken dening warga masarakat panyengkuyung kangge mengeti sedanipun tiyang kanthi lampah masrahaken sajen, ziarah kubur, saha yasinan.

A. Lampahing adicara

Lampahing adicara upacara tradhisi slametan menika kaperang dados tigang rerangken. Rerangken upacara tradhisi slametan patangpuluh dinten inggih menika masrahaken sajen, ziarah kubur saha yasinan kendhuri.

a. Masrahaken Sajen

Sedaya sajen ingkang sampun dipuntata rapi dipunpapanaken wonten ing peturon ingkang dipunginaaken tiyang nalika taksih gesang menika anggenipun masrahaken sajen. Lajeng bapak Zabidi pasrahaken sajen minangka atur pakurmatan dhateng leluhur. Masrahaken menika donga utawi atur panyuwunan dhumateng Gusti Allah supados tiyang ingkang seda pikantuk papan ingkang sekeca. Donga kangge masrahaken sajen menika ingkang paling pokok maos surat al-fatihah, surat al ikhlas, saha tahlil. Inggih salajengipun nyuwunken pangapura dhateng arwah leluhur ingkang sampun seda supados sedaya lepatipun dipunapura, lan sedaya amal saenipun

dipuntampi supados dipunparingi papan ingkang sekeca wonten ing alam kubur dening Gusti Allah Inggih Maha Kuwaos.

b. Ziarah Kubur

Ziarah inggih menika maos surat Al Fatihah, Al Iklas, Al Falaq, An-Nas, Ayat Kursi, dhikir saha tahlil, sabibaripun maos donga kanggem dongakaken saha nyuwunaken pangapunten, sarta kangge mengeti arwah leluhur ingkang sampun seda, pangajabipun tiyang ingkang sampun seda saged tinampi amal saenipun dipunapunten sedaya dosa lan lepatipun satemah saged pinaringan papan ingkang sekeca, saged lepas paranipun jembar kuburipun, dipuntebihaken saking siksa kubur, dipuncedhakaken dhateng nikmat kubur lan saged tinampi suwarganipun Gusti Allah.

1) Mbesem menyan

Sabibaripun anggenipun tahlil saha ngintun donga nalika ziarah rampung sipunlajengaken mbesem menyan. menyan inggih menika menawi dipunbesem kukusipun saged ngasilaken ganda ingkang arum, ingkang ancasipun kangge ngusir kewan-kewan kados lemut. Maknanipun saking menyan inggih menika nyuwun kawilujengan dhateng Gusti ingkang Maha Kuwaos, mugi-mugi kanthi kukusipun menyan menika sedaya donga saged dugi wonten ngarsanipun Gusti ingkang Maha Kuwaos.

2) Nyekar sekar telon

Sekar telon inggih menika sekar ingkang dipunginaaken kangge nyekar wonten ing makam utawi pasareyan. sekar telon ingkang dipunginakaken inggih menika sekar mawar

pethak, mawar abrit, melathi, kenanga kaliyan kanthil. Sedaya sekar kala wau dipuntumbas wonten ing peken. Sekar telon menika minangka simbul nyebar ganda arum.

c. **Yasinan**

Yasinan inggih menika maos surat yasin saha tahlil ingkang ancasipun kangge ngintun donga saha nyuwunaken pangapunten dhateng tiyang ingkang sampun seda, supados dipunapunten sedaya lepatipun, dipuntampi amal saenipun, dipuntebihaken saking siksa kubur, dipunparing papan ingkang sekeca, dipunlebetaken wonten swarganipun Gusti ingkang Maha Kuwaos.

1) **Kendhuri**

Kendhuri utawi kendhuren inggih menika adicara makan-makan, sabibaripun sajen daharan dipundongani dipudhar sesarengan. Kendhuren ancasipun kagem nyuwun kawilujengan. kendhuri inggih menika maos tahlil saha kalimah toyibah, lajeng sedaya sajen menika dipuncawisaken wonten tengah-tengahing tiyang ingkang lenggah, dipundongani dening mbah kaum, sabibaripun sajen dipundongani dipunlajengaken kepungan, kepungan inggih menika dhahar sareng-sareng.

(a) **Berkat**

Berkat inggih menika sedaya sajen daharan ingkang dipunulet campuran saking sekul ambeng, sekul wuduk, ingkung, apem, pisang, wajik, peyek, ingkang dipuncampur mawarni-warni lawuhipun. Sabibaripun sajen dipundongani lajeng dipunwadahi godhong jati lajeng dipundhar sareng-sareng saha dipundumaken sedaya tiyang ingkang rawuh,

minangka sodakohan. Berkat menika maknanipun supados pikantuk berkah saking Gusti Allah sedaya sajen ingkang dipundongani menika paring berkah.

(b) **Sodakohan**

Sodakohan menika minangka raos syukur lajeng berbagi dhateng tiyang sanes. sodakohan inggih menika maknanipun minangka raos syukur awit sampun dipunparingi rejeki, lajeng saged *berbagi* dhateng tiyang sanes. Wujudipun sodakohan inggih menika sembako kadosta sarimi, gendhis pasir, wos, saha teh.

B. **Makna Simbolik Sajen**

Tiyang gesang menika gayut kaliyan kabudayan, satemah tiyang gesang dipunsebat makhluk budaya. Kabudayan piyambak kadadosan saking *gagasan, simbol-simbol*, saha *nilai-nilai* minangka asil saking tumindak tiyang gesang. Kabudayan tiyang gesang menika kathah gayutanipun kaliyan *simbolisme*. *Simbolisme* menika katingal sanget wonten ing upacara adat minangka warisan budaya. Wujud pawiyatan *simbolik* wonten ing masarakat tradhisional minangka sarana kangge damel caketing tiyang gesang kaliyan Gusti ingkang Maha Kuwaos.

1. **Sajen ingkang dipunpasrahaken wonten Peturon**

Sajen ingkang dipunginaaken wonten ing peturon inggih menika antawisipun peyek dele, pisang kolak sekul golong, gudheg, gebingan, peyek kacang, bleyenkan, pindang antep, apem, jangan brongkos, thontho, rujak degan, sekar setaman, kinang, saha arta wajib. Sedaya sajen

menika dipundamel dening para Ibu-ibu. Ancasipun sajen menika supados pikantuk berkah kawilujengan saha katentreman saking Gusti Inggang Maha Agung.

a. **Sedaya daharan** inggang dipun olah dipunsukaaken kangge sesajen. Sedaya daharan menika inggang maknanipun minangka sesembahan dhateng leluwur.

b. **Rujak degan** maknanipun seger sumringah inggang manahipun sumeleh lega lila lan legawa.

c. **Sekar setaman** gadhah makna simbolik nyebar ganda arum. Inggang paring tuntunan saha arahan dhateng pangandikan saha tumindak inggang sae dhateng sinten kemawon.

d. **Kinang** maknanipun supados dipunparingi berkah pangestunipun para leluwur. Arta wajib menika kangge njangkepi sajen inggang kirang. Inggang dipunkajengaken sajen inggang kirang inggih menika mbok bilih wonten sajen inggang kirang, arta wajib menika ndadosaken sajen menika jangkep.

2. Sajen Ziarah

Sajen ziarah inggih menika sajen inggang dipunginaaken kangge ziarah dhateng makam utawi pasareyan. Sajen ziarah menika wujudipun sanes daharan. Wujudipun menika arupi sekar telon, godhong dhadhap, saha menyan.

a. **Sekar telon** simbul nyebar ganda arum. Maknanipun paring arahan dhateng pangandikan saha tumindak inggang sae dhateng sinten kemawon.

b. **Godhong dhadhap srep** menika gadhah makna supados tiyang inggang seda adem ayam tentre tenang anggenipun sowan dhateng Gusti inggang Maha Kuwaos.

c. **Menyan** maknanipun kukusipun menyan menika kangge nglantaraken donga supados tumuju dhateng ngarsanipun Gusti inggang Maha Kuwaos.

3. Sajen kendhuri

Sajen kendhuri inggih menika sajen inggang dipunginaaken kangge kendhuri. Sajen kendhuri minangka raos sukur sampun dipunparingi rejeki. Sajen kendhuri gadah makna supados tiyang inggang seda dipunparingi kawilujengan anggenipun sowan dhateng Gusti Inggang Maha Kuwaos.

a. **Inggung** maknanipun mralambangaken tiyang inggang pasrah wonten ing ngarsaning Gusti inggang Maha Agung.

b. **Sekul ambeng** maknanipun sedaya aji luhur saged tinampi amal saenipun dipunapunten sedaya dosa lan lepatipun saengga saged pinaringan papan inggang sekeca.

c. **Sekul liwet** maknanipun minangka raos syukur sampun dipunparingi riski mugi-mugi dipunparingi kaberkahan saking Gusti Inggang Maha Kuwaos.

d. **Sekul golong** mralambangaken tekad inggang wetah. Dipuntingali saking wujudipun sekul inggang dipundamel golong menika nyawijining tekad.

e. **Pisang Raja** maknanipun gadhah pangajab supados pikantuk kamulyan kados dene raja.

f. **Tukon pasar** maknanipun supados pikantuk kemakmuran, dipunparingi murah pangan.

g. **Sekar Konyoh** maknanipun simbul nyebar ganda arum. Inggih menika paring arahipun dhateng pangandikan saha tumindak inggang sae dhateng sinten kemawon.

h. **Jenang** maknanipun nggambaraken kedosan manungsa menika saking rama ibu, warni pethak saking rama warni abrit saking ibu.

i. **Apem** maknanipun nyuwun ampunan, dados tiyang kedah remen nyuwun pangapunten kaliansinten emawon saha gusti Allah supados diapunten sedaya dosa saha lepatipun.

j. **Jadah** menika gadah makna rumaket, kados dene wujudipun ketan menika ingkang kraket. Kita kedah rumaket dhateng Gusti Inggang Maha Kuwaos.

k. **Ketan kolak (wajik)** maknanipun sami kaliyan jadah inggih menika kedah rumaket dhateng Gusti ingkang Maha Kuwaos,

l. **ketan kolak apem** menika gadah makna simbolik kita kedah mendekatkan diri dhateng Gusti Inggang Maha Kuwaos bilih kita kedah ndongaaken tiyang ingkang sampun seda supados pikantuk papan ingkang sekeca. Ketan, kolak, apem menika gadah makna nggambaraken tiyang ingkang sampun seda menika kempal dados setunggal nyawiji kaliyan Gusti.

C. Paedah Tradhisi Slametan patangpuluh Dinten

Upacara tradhisi slametan kasebat taksih dipuntindakaken dening masarakat ngantos dumugi samenika, amargi wontenipun paedah-paedah saking upacara tradhisi nggadhahi paedah inggih menika paedah religi, paedah sarana shodaqoh, paedah sosial, saha paedah nglestantunaken budaya.

1. Paedah Religi

Kanthi upacara slametan menika saged paring katentreman damel manah kita dados adem, ayem, tentrem saha ndadosaken kita minangka tiyang ingkang taat saged damel rumaket dhateng Gusti dhateng Gusti Inggang Maha Kuwaos.

2. Paedah Sarana Shodaqoh

Paedah sarana shodaqoh inggih menika maknanipun minangka raos syukur awit sampun dipunparingi rejeki ingkang cekap saking Gusti Allah lajeng saged *berbagi* dhateng tiyang sanes. Sabibaripun kendhuri saderengipun tiyang sami wangsul dipunparingi berkat saha sodakohan dening tiyang ingkang ngawontenaken slametan. Menawi kita ikhlas anggenipun *berbagi* dhateng tiyang sanes Gusti Allah bakal ugi nambahi rejeki ingkang langkung kathah.

3. Paedah sosial

Kanthi wontenipun upacara tradhisi slametan patangpuluh dinten sedanipun tiyang menika damel pasederekan ingkang guyup rukun langkung rumaket kaliyan tangga teparo, sanak sedherek sami gotong royong kempal sesaraengan ngayahi damel menika mbetahaken *kerjasama* ingkang dadosaken rumaketing pasedherekan wonten ing pagesangan dhateng masarakat.

4. Paedah Nglestantunaken Budaya

Paedah saking tradhisi Slametan Patangpuluh Dinten inggih menika minangka sarana kangge nglestantunaken budaya wonten ing salebeting upacara menika. Tradhisi slametan patangpuluh dinten menika minangka tradhisi ingkang sampun dipunwarisaken turun-temurun. Kanthi upacara slametan patangpuluh

dinten sedanipun tiyang menika ngemot acara ingkang wonten gayutipun kaliyan nglestantunaken kabudayan inggih menika kangge nguri-urui kabudayan Jawi supados boten ical kaliyan perkembangan zaman samenika ingkang sampun modern. Wonten ing salebeting upacara tradhisi menika ugi saged paring piwulang kangge saranan pawiyatan ingkang saged damel pangrembakaning kabudayan supados masarakat tansah emut marang kabudayan tradhisional ingkang sampun dipunwarisaken para leluhur.

PANUTUP

Dudutan

Lampahing upacara slametan patangpuluh dinten menika lumampah ing dinten Jumuwah Wage surya kaping 6 Oktober 2017 wonten RT 12 dalemipun bapak Sumarjo, inggih menika slametan patangpuluh dinten sedanipun simbah Almarmum Mangun Ikromo.

- 1) Prosesi upacara slametan menika wonten pasrah sesjen wonten peturon tiyang ingkang seda, ziarah dhateng pasareyan, yasinan saha kendhuri.
- 2) Sajen saha makna simbolik Sajen ingkang dipunginaaken gadhah makna kangge nyuwunaken kawilujengan saha katentreman dhateng tiyang ingkang seda supados pikantuk papan ingkang sekeca wonten ing alam kubur.
- 3) Paedahipun tradhisi slametan tumrap warga masarakat inggih menika saged paring katentreman dhateng tiyang, ndadosaken kita minangka tiyang ingkang taat dhateng Gusti Ingkang Maha Kuwaos, damel pasederekan

ingkang guyup rukun langkung rumaket kaliyan tangga teparo, sanak sedherek sami gotong royong ingkang dadosaken rumaketing pasedherekan wonten ing pagesangan dhateng masarakat.

Implikasi

Asiling Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken lampahing upacara tradhisi, makna simbolik ubarampe sajen ingkang dipunginakaken wonten ing upacara tradhisi slametan patangpuluh dinten sedanipun tiyang saha paedah upacara tradhisi slametan patangpuluh dinten sedanipun tiyang tumrap warga masarakat. Upacara tradhisi slametan menika tasih dipunlampahi amargi masarakat tasih pitados bilih gadah paedah kangge masarakat inggih menika saged kangge sarana nglestantunaken kabudayan, supados piningan berkah kawilujengan, saha damel rumaket pasederekan wonten ing masarakat.

Pamrayogi

Upacara tradhisi slametan kematian menika taksih dipunlestantunaken wonten ing dhusun Mangunan ingkang gayut kaliyan tradhisi taksih asring dipunlaksanaaken dening masarat panyengkuyungipun, amargi dhusun menika taksih gadhah kapitadosan bab-bab kajawen ingkang gayut kaliyan kapitadosan, saha taksih nginaaken maneka warnipun sesajen. Ananging para mudha sampun boten mangertos bab ingkang gayut kaliyan tradhisi jawi kados dene slametan kematian, kangge njagi saha nglestantunaken tradhisi slametan satemah para mudha kedah ndherek

nglestantunaken tradhisi supados boten ical wonten ing perkembang jaman.

KAPUSTAKAN

Alfan, Muhammad. (2013). *Filsafat Kebudayaan*. Bandung: Pustaka Setia.

Herusatoto. (2003). *Simbolisme Dalam Budaya Jawa*. Yogyakarta: Hanindita Graha Widia.

Koentjaraningrat. (1974). *Beberapa Pokok Antropologi Sosial*. Jakarta: Dian Rakyat.

———. (1994). *Kebudayaan, Mentalitas dan Pembangunan*. Yogyakarta: PT. Gramedia Yogyakarta.

Maryaeni. (2005). *Metode Penelitian Kebudayaan*. Jakarta: Bumi Aksara.

Minanda, Monica Valent. (2013). *Upacara Bancakan wonten ing Trirenggo Bantul. Skripsi S1*. Yogyakarta: Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta.

Moleong, Lexy J. (2013). *Metode Penelitian Kualitatif*. Bandung: Pustaka Rosdakarya.

Mustopo, dkk. (1984). *Upacara Tradhisional (Upacara Kematian)*. Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan Proyek Inventarisasi dan Dokumentasi Kebudayaan Daerah Jakarta.

Poerwadarminta, W.J.S. (1939). *Baoesastra Djawa*. Batavia: J. B Wolters Uitgevers Maatschappij.

Purwadi. (2005). *Upacara Tradisional Jawa (Menggali Untaian Kearifan Lokal)*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.

———. (2012). *Folklore Jawa*. Yogyakarta: Pura Pustaka.

Soepanto, dkk. (1992). *Upacara Tradisional Sekaten Daerah Istimewa Yogyakarta*. Yogyakarta: Depdikbud.

Danandjaja, James. (1994). *Folklore Indonesia*. Jakarta: Graffiti.

Endraswara, Suwardi. (2006). *Metodologi Penelitian Kebudayaan*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.

Soerjono Soekanto. (1987). *Sosiologi Suatu Pengantar*. Jakarta: CV. Rajawali.

Suharti, dkk. (2006). *Apresiasi Budaya*. Yogyakarta: Departemen Pendidikan Nasional Universitas Negeri Yogyakarta Fakultas Bahasa dan Seni.

Sutrisno, Budiono Hadi. (2009). *Islam Kejawen*. Yogyakarta: Eule Book.

Tim Penyusun. (2016). *Panduan Tugas Akhir*. Yogyakarta: Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta.

Tim Penyusun. (2017). *Suplemen Pedoman Tugas Akhir*. Yogyakarta: Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta.

